

Norrköping. : Högre
allmänna läroverkets
bibliotek. [Jämte:
Norrköpings sta...

Collijn, Isak,

*7 C c Br. Norrköping. Högre
allmänna läroverket 1924*

National Library
of Sweden

NORRKÖPING, HÖGARE ALLM LÄROVJS BIBL

Bibliot.
Ser.
(129)
0

SÄRTRYCK UR
BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG
ANG. LÄROVERKS- OCH
LANDSBIBLIOTEK

(Kungl. Bibliotekets
Handlingar, Band 40)

80 24
129

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

NORRKOPINO

Hörs, allmoges! Hörs, allmoges!

The following text is also faint and illegible, appearing to be a continuation of the document's content, possibly a speech or a public notice.

Collijn, Isak Gustaf Alfred

NORRKÖPING

Högre allmänna läroverkets bibliotek

Skolan

Om Norrköpings skola under äldre tider är föga känt.¹ Dock fanns en skola här redan 1552, då Claudius Bothvidi d. ä. nämnes som densammas rektor. Den utökades år 1650 till en trivialskola. Då ryssarna den 30 juli 1719 brände staden, blev även skolan lågornas rov, varvid skolan tillhöriga böcker och dokument »dels lämnades till skövels, dels i rök uppgingo».²

Äldsta bokbeståndet

Den äldsta i läroverkets arkiv förvarade bok, som rör biblioteket, är dess i grönt siden med guldorneringar bundna donationsbok med titel »Föräringar till Norrköpings trivial-skola antecknade af är-

¹ H. ASPLING, Några drag ur Norrköpings elementarläroverks forntid. (I: Inbjudning ... 1858/59.)

² H. ASPLING, Bidrag till Norrköpings skolas yttre historia. (I: Inbjudn.-skrift ... 1868.)

känslan», vilken i samband med överdirektör C. B. Wadströms stora bokdonation 1799, varom mera nedan, skänktes till skolan av hans broder rådmannen i Norrköping P. G. Wadström (d. 1828). De första sidorna innehålla i avskrift utdrag ur skolans memorialbok rörande äldre bokgåvor till skolbiblioteket. Före år 1771 finnes endast en bok antecknad, »en bibel af Brockmans tryck in Quart» och den 8 juli 1771 donerade biskop Filenius i Linköping sju stycken på väv klistrade landkartor, men först från och med år 1786 bliva bokförvärven talrikare. Bland donatorerna märkes särskilt sedermera grosshandlaren J. N. Lindahl (d. 1813), Gjörwells måg, som åren 1797—99 skänkte 781 volymer såväl modern vitterhet på främmande språk som klassisk litteratur och som härigenom kan anses som skolbibliotekets grundläggare. Den Lindahlska samlingen lär senare ha förstörts genom eldsvåda.¹ Samtidigt inköptes också en del läroböcker av räntemedlen från den av grosshandlaren M. Nyström genom testamente $\frac{6}{12}$ 1790 och $\frac{13}{7}$ 1791 skänkta fonden om 5,200 rdr sp.

En stor tillökning erhöi trivialskolans bibliotek genom den *Wadströmska donationen* originelle överdirektören C. B. Wadströms (d. $\frac{5}{4}$ 1788)² — den kände kämpen mot negerslaveriet — nyssnämnda testamentariska gåva den 7 mars 1799 av sin till 2,087 band, huvudsakligen naturvetenskaplig litteratur, uppgående boksamling. I den nämnda donationsboken finnes en avskrift av katalogen över samlingen³ samt av de handlingar, som röra donationen. Denna är ställd till »Sjö- och Stapelstaden Norrköping i Öster Götthland belägen . . . såsom en begynnelse till ett publikt Stadsbiblioteks inrättande». Wadströms avsikt hade enligt den i Paris den 31 dec. 1798 under-tecknade donationshandlingen ursprungligen varit att skänka boksamlingen till det av honom stiftade »Exegetiska och Philantropiska Sällskapet i Stockholm», men efter inhämtat samtycke av kvarlevande medlemmar i detta kuriösa sällskap ändrades donationen

¹ Se bl. a. HJ. LUNDGREN i *Norrköpings stadsbiblioteks och museums handlingar*, I (1920), s. 8. Någon exakt uppgift härom har ej kunnat anträffas, men de Lindahlska och Wadströmska samlingarna nämnas senare alltid tillsammans, så vid överflyttningen till det nya skolhuset. Man torde därför göra bäst i att icke skänka den obestyckta uppgiften större tilltro.

² E. W. DAHLGREN, Carl Bernhard Wadström. (I: *Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen*, 1915, s. 1—52.)

³ Orig. nu i stadsbiblioteket.

till förmån för Norrköpings stad. I de donationen åtföljande bestämmelserna förordnas i 1 §, att boksamlingen, på grund av att »allmänna Bibliothecsinnrättningar äga det naturligaste sambandet med de Allmänna Uppfostringswercken», bör höra till »Stadens publica så kallade Trivial Schola». I 2 § bestämmes, att biblioteket det oaktat på vissa bestämda tider skall vara öppet för allmänheten. Dessa och liknande förfoganden tyda onekligen på donators vidsynthet.¹ Den 10 dec. år 1801 invigdes det under rektor J. P. Westelius färdigbyggda nya läroverkshuset av stiftets biskop J. A. Lindblom och i mars följande år överflyttades de Lindahlska och Wadströmska samlingarna till skolan, där de uppställdes i skåp i solennitetssalen. Vikarierande rektor var då magister *Johannes Thilander*, som 1804 blev ordinarie rektor, men samma år avled. Han skänkte själv en samling om 71 volymer till skolbiblioteket, som finnas förtecknade i donationsboken.

Senare förvärv o. lokal-förhållanden

I donationsboken finnas härefter uppförda enstaka smärre gåvor av böcker t. o. m. år 1856, varefter boken avslutas med en lista på under H. Asplings rektorat (dock endast till 1867) förvärvade böcker.

En betydande tillökning erhöll biblioteket år 1863 och följande år genom donation av expeditionssekreteraren *C. W. Ringborg* (d. 1881) i Stockholm, som vid olika tillfällen överlämnade sammanlagt omkr. 7,000 band, åt vilka plats först bereddes i S:t Olai kyrkas sakristia. Läsåret 1865/66 antecknas en testamentarisk donation av omkr. 3,400 volymer, gjord av överingenjören *A. Alveik*. Samma år skänkte grosshandlaren *E. Swartz* 1,000 rdr rmt att användas till inköp vid auktionen å den boksamling, som den i Norrköping år 1879 avlidne medicine professorn *J. G. Collin* efterlämnat. Härigenom förvärvade biblioteket 500 värdefulla volymer. Till bibliotekets behov anslogs också en viss del av lärjungarnas inskrivningsavgifter, som i 1856 års läroverksstadga bestämdes till 50 öre rmt av varje lärjunge.²

Den 1 sept. 1868 invigdes den nya byggnad, som uppförts för Norrköpings läroverk. Under vårterminen 1869 uppställdes, nyordnades och katalogiserades skolans boksamling, som nu uppgick till över 12,500 band. Läsåret 1870/71 upprättades också ett särskilt

¹ Se utförligare härom »Wadströmska samlingarna i biblioteket» i *Norrköpings stadsbiblioteks och museums Handlingar*, I (1920), s. 35 ff.

² Inbjudn.-skr. 1/9 1868.

för lärjungarna avsett bibliotek, bestående av 150 band religiösa, historiska och naturvetenskapliga arbeten. Bland senare donationer kunna anföras: lagmannen m. m. friherre *F. J. Funcks* sterbhus 1878 350 volymer¹, brukspatron *P. A. Wassrin* genom testamente 1879 4,900 volymer jämte 300 kronor till bestridande av kostnaderna för böckernas flyttning, läsåret 1894/95 en större boksamling av grosshandlaren *C. Šwartz*, 1898 f. år en samling böcker från rektor *Engholms* sterbhus, 1899 en större boksamling av doktor *I. Lyttkens*. År 1900 hade volymantalet genom dessa och andra gåvor vuxit till 25,000.

Från början av 1900-talet kunna antecknas donationer av grosshandlaren *O. Scherrini*, pastor *U. M. Lundgren* m. fl. År 1910 utgjorde volymantalet c:a 30,000 band. Vid läroverkshusets ombyggnad 1910—12 installerades boksamlingen i två rum (127, 128) i tredje våningen ovanpå musiksalen. Det mindre av dessa rum är avsett till expeditionsrums och till förvaringsrum för lärjungebiblioteket, i det större rummet äro bord placerade för dem, som önska göra studier på stället. Biblioteket disponerar ännu ett rum (110) i samma våning, beläget intill högtidssalens läktare, vilket användes till magasinering av dupletter, tidningar m. m. Vid inflyttningen i de nyinredda lokalerna beräknades bibliotekets storlek till c:a 35,000 volymer, men under följande år kom det att betydligt minskas genom att stora delar av särskilt dess äldre bestånd överfördes till stadsbiblioteket (se mera härom vid detta) genom kungl. beslut den 21 nov. 1913. I läroverkets årsredogörelse 1921/22 beräknas det s. k. allmänna biblioteket och referensbiblioteket bestå av 13,376 verk i 24,543 volymer, lärjungebiblioteket av 796 verk i 1,157 band; antalet låntagare i det stora biblioteket utgjorde 119 med 197 boklån och i lärjungebiblioteket 190 med 1,085 lån.

Norrköpings stadsbibliotek

Grunden till Norrköpings stadsbibliotek utgöres av det av stadsfullmäktige år 1904 för en summa av 35,000 kronor inköpta De

Finspångs-
biblioteket

¹ Frih. Funck hade på sin egendom Almsta samlat ett större bibliotek. Han har gjort sig känd som en varm folkbildningsvän och grundade själv 14 sockenbibliotek. De från hans bibliotek härrörande böckerna, de flesta nu i stadsbiblioteket, ha ett exlibris »Almsta Bibliotek».

Geerska biblioteket på Finspång. Över detta bibliotek finnes tryckt en av dåvarande e. o. amanuensen vid Kungl. biblioteket B. Lundstedt utgiven katalog, som i inledningen behandlar Finspångsbibliotekets historia.¹ Den egentlige grundläggaren av biblioteket är överintendenten *Louis De Geer* (d. 1758), en sonson till den store Louis De Geer, som år 1618 förvärfvade Finspångs bruk. Överintendenten De Geer har själv upprättat en katalog över biblioteket med titel »Finspångs Boksäl»; i det på latin, svenska och franska författade företalet, daterat den 20 sept. 1747, finnes en redogörelse för bibliotekets dittillsvarande historia. Härav framgår, att biblioteket huvudsakligen hopbragts av överintendentens farbroder *Louis De Geer* (d. 1691) och honom själv. Dock torde en del av det äldre bokbeståndet, däribland inkunablerna, härstamma från stamfadern Louis De Geer.² En annan del synes ha tillhört presidenten Anders von Drake. Biblioteket, som vid överintendenten De Geers död uppgick till omkr. 8,000 band, ökades även av dennes son överkammarherren *J. J. De Geer* (d. 1809). Under förra hälften av 1800-talet övergick Finspång i utrikes-statsministern greve *Gustaf af Wetterstedts* ägo, under vilkens vård biblioteket betydligt tillväxte. Under hans arvingar däremot synes intresset för boksamlingen ha avtagit, i det att delar av samlingarna försåldes; sålunda kom den stora gravvirsamlingen genom köp i juveleraren Chr. Hammers ägo.

*Ekman
biblioteket*

År 1856 inköptes hela Finspångs bruk av brukspatronen *C. E. Ekman*, som med det gamla biblioteket på Finspång förenade de boksamlingar, som han ärvt dels efter sin fader kommerserådet G. H. Ekman (d. 1847), dels efter sin svärfader överintendenten F. A. von Schéele (d. 1863). Brukspatron Ekman lät även inreda nya bibliotekslokaler vid den genomgående reparation, som Finspångs slott under 1870-talets förra hälft undergick. Under loppet av år 1876 inflyttades biblioteket i de nya lokalerna, varefter det ordnades och katalogiserades av amanuensen Lundstedt. Hela boksamlingen bestod av 12,600 arbeten i 20,200 band och häften. Bland det mera värdefulla beståndet märkes en del handskrifter³ och inkunabler.⁴

¹ Katalog över Finspångs bibliotek. Stockh. 1883. 8°. 13, XXVII, 736 s.

² Enligt meddelande från f. riksbibliotekarien E. W. DAHLGREN.

³ Se HJ. LUNDGREN i anförda *Handlingar*, s. 27 ff.: »Brev och handskrifter».

⁴ Inkunabelsamlingen består huvudsakligen av rätt vanliga tryck, från Basel, Köln, Strassburg, Venedig. Dock förtjäna följande anföras: Eusebius, *Historia ecclesiastica*. [Utrecht: Nicolaus Ketelaer & Gerardus Leempt], 1474. Fol. (Campbell

Det av Norrköpings stad förvärvade Finspångsbiblioteket uppställdes till en början i rådhuset, då olika meningar rådde om bibliotekets framtida användning. Biblioteket hade visserligen inköpts för att därmed bilda grundvalen till ett Norrköpings stads bibliotek, men stadsfullmäktiges majoritet ville icke utan vidare ställa det samma under ledning av styrelsen för det år 1902 bildade folkbiblioteket i Norrköping. Genom beslut den 17 febr. 1905 uppdrogs emellertid åt styrelsen för Finspångsbiblioteket att tillsammans med styrelsen för Norrköpings biblioteks-förening, d. v. s. folkbiblioteket, ävensom med delegerade för högre allmänna läroverkets lärarekår taga i övervägande lämpligheten av en sådan anordning, varigenom Finspångsbiblioteket och folkbiblioteket samt möjligen läroverksbiblioteket komme att bilda avdelningar av ett gemensamt stadsbibliotek.¹ Efter åtskilliga strider bestämde stadsfullmäktige den 2 apr. 1906, att Finspångsbiblioteket snarast möjligt skulle förenas med folkbiblioteket till ett under stadsfullmäktige stående fritt offentligt bibliotek, benämnt Norrköpings stadsbibliotek. På grund av omöjligheten att erhålla lämplig bibliotekslokal kunde detta önskemål dock icke förverkligas, förrän nuvarande kanslern för rikets universitet, förre statsrådet C. Swartz genom ett den 23 sept. 1912 dagtecknat gåvobrev för ändamålet skänkte Norrköpings stad en honom tillhörig större villabyggnad. Som villkor för denna storslagna gåva hade donator uppställt, att staden skulle i villans övre våning kostnadsfritt upplåta utrymme åt Norrköpings konstförenings samlingar. Då staden naturligtvis ingick på detta villkor, beslöt konstföreningen att till staden såsom gåva överlämna sina samlingar och fonder, varigenom Norrköping också kom i besittning av ett värdefullt museum. För att Villa Swartz bättre skulle kunna motsvara sin nya bestämmelse som bibliotek och museum företogs en inre omdaning av densamma, vartill ur den Trozelliska fondens avkastning anvisades 32,000 kronor. Ur samma fond beviljades sedermera

Stadsbibliotekets grundande

Den Swartzska donationen

711*); *Leben der Altväter*. Augsburg: Joh. Schönsperger, 1497. Fol. (Hain *8608); Leonardus de Utino, *Sermones aurei de sanctis*. [Köln: Ulr. Zell], 1473. Fol. (Voulliéme: Köln 740); Schedel, *Liber chronicarum*. Nürnberg: Ant. Koberger, 1493. Fol. (Hain *14508). Denna sista bok är ett svenskt krigsbyte, den härstammar från jesuitkollegiets i Olmütz bibliotek.

¹ J. BAGER-SJÖGREN, Norrköpings biblioteksfråga. Norrk. 1905. (Även som artiklar i *Norrköpings Tidningar*, febr. 1905.)

6,000 kronor för bibliotekets möblering. Även Norrköpings biblioteks-förening överlät folkbiblioteket jämte sina övriga tillhörigheter till staden för att uppgå i stadsbiblioteket, som den 22 okt. 1913 högtidligen invigdes.¹

Stadsbibliotekets nuvarande bokbestånd och verksamhet

Stadsbiblioteket är indelat i en lärd och en populär avdelning, vilken senares grundstomme huvudsakligen utgöres av det gamla folkbiblioteket, som på grund av bekvämlighetsskäl till största delen är uppställt i expeditjonsrummet. Huvudmassan av det övriga bokbeståndet är uppställt i tio rum i den stora och rymliga botten-våningen. Det är huvudsakligen Finspångsbiblioteket samt vissa delar av läroverksbiblioteket, som här förvaras. Under år 1917 inreddes också den översta våningen i Villa Swartz till bokmagasin, vartill stadsfullmäktige beviljat ett anslag av 4,250 kronor. Följande år överlämnades från h. allm. läroverkets bibliotek dels det Wadströmska biblioteket, c:a 2,000 band, dels c:a 6,500 volymer i skilda ämnen. År 1915 hade en första post om 350 volymer överlämnats. År 1919 överlämnades c:a 1,665 volymer. På grund av kungl. brev den 21 nov. 1913 har nämligen bestämts, att till stadsbiblioteket må överlämnas hela läroverkets bokbestånd med undantag av böcker m. m., som anses böra ingå i det för lärarna avsedda referens- och handbiblioteket eller i lärjungebiblioteket.² Efter år 1919 ha emellertid inga vidare depositioner från läroverksbiblioteket blivit gjorda i stadsbiblioteket.

Om verksamheten i stadsbiblioteket lämna de av stadsbibliotekarien i Stadsfullmäktiges Handlingar fr. o. m. år 1913 publicerade årsberättelserna upplysning samt en separat utkommen redogörelse för »Norrköpings stadsbibliotek och museum ^{22/10} 1913—^{22/10} 1918» (Norrk. 1918, 4°, 13 s.). I sistnämnda framhåller stadsbibliotekarien, att av bibliotekets avdelningar är det särskilt den populära och ungdomsavdelningen, som mest frekventerats, men även den mera vetenskapliga sidan av bibliotekets verksamhet har mer och mer ökat. Så har i ett särskilt rum i övre våningen sammanförts all biblioteket tillhörig medicinsk litteratur och här framläggas till

¹ Minnesblad från invigningshögtidligheten i Villa Swartz den 22 okt. 1913. Norrk. 1913. 8°.

² HJ. LUNDGREN, Norrköpings stadsbibliotek. Norrk. 1913. 8°. (Särtr. ur *Östergötl. dagbl.*, julnr 1913.) Se också årsberättelserna i Norrk. stadsfullmäktiges Handlingar 1913 ff.

begagnande de av Norrköpings läkaresällskap subskriberade tidsskrifterna, som sedan tillfalla biblioteket. Under den nämnda femårsperioden har biblioteket hållits öppet alla helgfria dagar kl. 11—2 m. och kl. $\frac{1}{2}5$ — $\frac{1}{2}9$ e. m. (med vissa mindre inskränkningar för tiden 25 juni—24 aug.). Under år 1922 var biblioteket tillgängligt kl. 11—3 och $\frac{1}{2}5$ — $\frac{1}{2}8$ (utom lördagar, då det stängdes kl. $\frac{1}{2}7$ samt 1 juni—1 sept., då det hölls öppet 11—2 och $\frac{1}{2}5$ —7 med undantag för lördagseftermiddagarna). I medeltal har biblioteket varit besökt av 32,000 personer årligen och till ungefär samma siffra visar sig antalet hemlån uppgå under femårsperioden 1913—18. Under år 1922 har biblioteket varit besökt av 35,697 personer. Till hemlån ha utlämnats 55,303 volymer, en siffra, som visar stark ökning jämförd med föregående års, till läsning på stället ha framtagits 2,997 volymer åt 1,338 personer. Från andra bibliotek ha förmedlats lån av 171 volymer.

Bland förvärv sedan stadsbibliotekets tillkomst kunna utom de från läroverkets bibliotek överlämnade bestånden nämnas den *Kugelbergsska* samlingen biografica (1,209 småtryck i 42 kapslar), skänkt år 1914 av f. statsrådet *C. Swartz*, den av familjen *Ringborg* överlämnade samlingen *Norrcopensia* jämte familjens släktpapper fr. o. m. år 1646, m. fl. mindre donationer. Den största donationen, som stadsbiblioteket hittills fått mottaga, består visserligen icke av böcker, men är icke desto mindre viktig för ett offentligt bibliotek, nämligen de stora *Wadströmska* plansch- och porträttsamlingarna i 165 stora foliokartonger (jämte en mängd lösa blad och planscher). Dessa samlingar hava hopbragts av en brorsonson till *C. B. Wadström*, komminister *C. B. Wadström* i Klara församling i Stockholm, och skänktes genom donationsbrev den 21 okt. 1919 till stadsbiblioteket av konsul och fru *Robert Göhle*. Under år 1921 erhöll biblioteket en större samling fransk litteratur av franska staten genom dess legation i Stockholm.

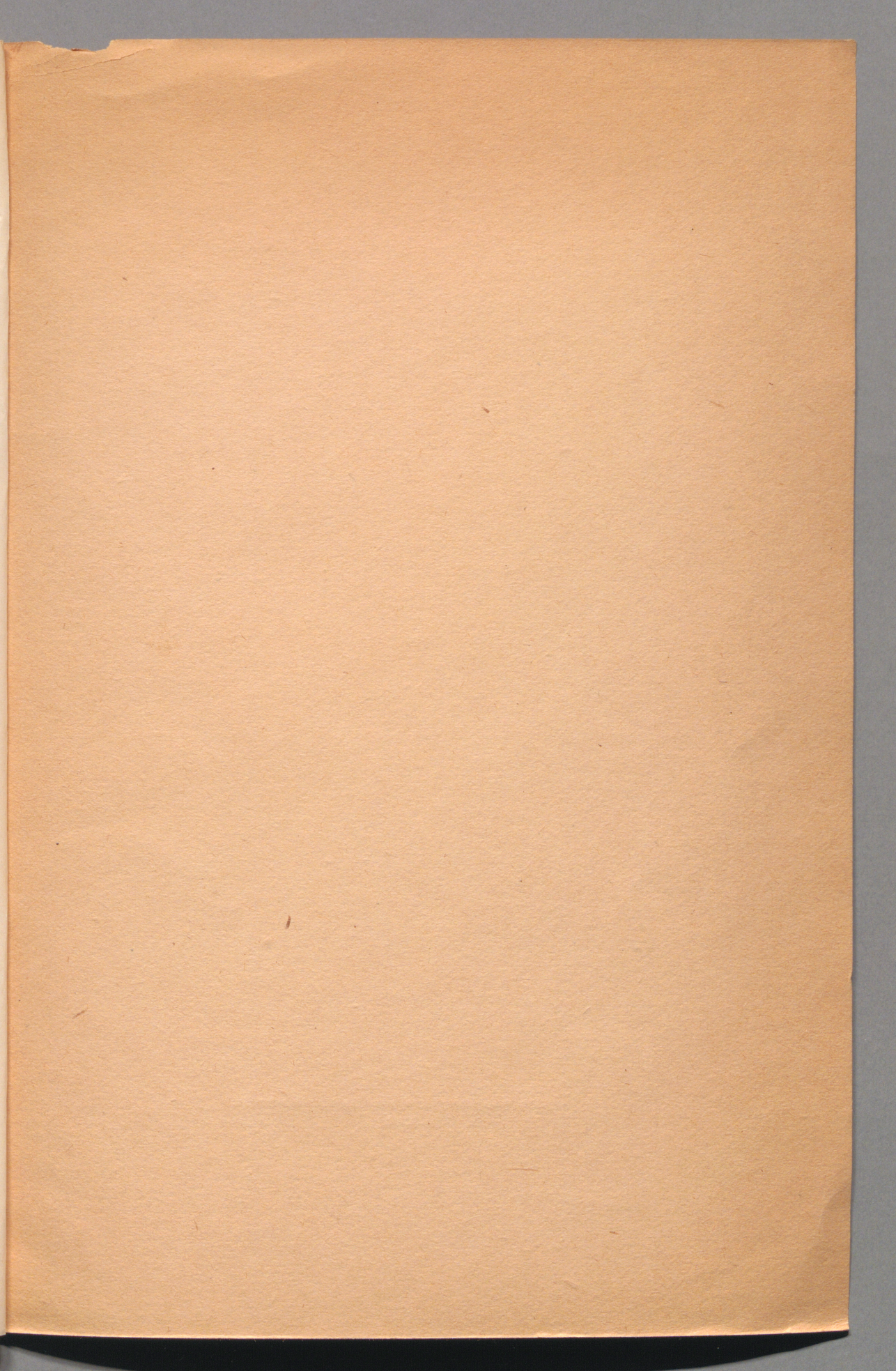
Senare för-
värv

Bibliotekets personal består av en stadsbibliotekarie, en amanuens, två assistenter, en vaktmästare och en städerska. Bibliotekariens löneförmåner äro: begynnelselönen 6,300 kronor med fyra ålders-tillägg å 420 kronor; härtill kommer ett personligt lönetillägg av 500 kronor jämte dyrtidstillägg; amanuensen och assistenterna uppbära i begynnelselönen 1,860 kronor med fyra ålderstillägg å 180 kronor (jämte dyrtidstillägg); vaktmästarens begynnelselönen är 1,920

Personal

kronor med fem ålderstillägg å 180 kronor samt bostad (ett rum och kök), belysning och värme (dock avdragas 500 kr. å lönen för bostadsförmånen); städerskan slutligen är avlönad med 25 kronor i månaden samt har fri bostad (ett rum och kök) jämte fri belysning och värme.

Stat Bibliotekets stat balanserar för år 1921 på 50,065: 90 kronor; härav utgöra löner med dyrtidstillägg kronor 23,306: 59, till bokinköp och bindning ha använts 10,363: 36 kronor, posten bränsle, lyse och vatten går till 5,022: 50 kronor. Stadsfullmäktiges anslag till biblioteket uppgår jämte dyrtidsanslag till 41,950: 59 kronor.

UPPSALA 1924. ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.B.

23213